

IZGUBLJENA PRILOŽNOST

Janez ali Država mrtvih: film, ki ga Slovenija (še) ni videla

Vasilij Vasko Polič

novo delovno mesto v štab v Beogradu skupaj z družino, ki tega sploh ne razume.

Od tu naprej je film prava »grška« tragedija razpada države in posameznikov. Janezov sin postane gangster, ki po naročilu pobija politične nasprotnike Miloševićevega režima s strelji v glavo. Janeza in družino po upokojitvi preselijo v obupno barakarsko naselje v Zemunu ob izlivu Save v Donavo. Mlajši hčerki se utopita v Donavi, ko rešujeta domačega psa. Janezovega zeta, srbskega častnika in pilota helikopterja, sestrelijo in ubijejo bosanske sile nekje nad Bosno. Janezova starejša hčerka, po poklicu frizerka, ne najde službe in konča kot pomočnica pri pornografskih predstavah v javni hiši, kjer moške predstavljajo srbski »junaki« s šajkačami. Janezova žena umira zaradi tuberkuloze. Janez skupaj s svojim nekdanjim, tudi upokojenim, vojaškim kolegom opravlja delo lakaja v dekadentnem nočnem klubu. Zaključni prizor kulminira v tragedijo: v bordel pride njegov sin, s svojo kriminalno-morilsko svito in spremljevalci. Očeta ne prepozna in mu malomarno potisne v roke svoj šal in klobuk, ostali pa se režijo presunjenemu Janezu, s cilindrom na glavi in v livreji, kot da bi bil zadnji izmeček na Zemlji.

Snemanje je bilo polno preizkušenj za filmsko ekipo. Kot varstvo igralcem so najeli prava »pistolerosa«, ki sta pazila nanje na vsakem koraku, celo v restavracijah. Racu je ekipa strogo zabijčala, da po 21. uri ostaja v svoji sobi v hotelu in da se pod nobenim pogojem ne sprehaja po nočnem Beogradu. Nekoč ni bilo mogoče posneti nekega interierja, ker je zmanjkalo denarja za navadno žarnico. Vsi beograjski igralci so se odrekli honorarjem, da je Pavlovič sploh lahko posnel film. Raca so

Pisalo se je leto 2000. Takrat sem bil predsednik upravnega odbora Filmskega sklada RS, člani pa so bili: Stojan Pelko, Marcel Štefančič jr., Živa Emeršič, Jure Apih, Janez Drozg in Majda Širca, direktor sklada pa je bil Filip Robar Dorin.

Obiskala nas je producentka Zoja Todorić iz Beograda in povedala, da je odkupila kopijo filma z delovnim naslovom *Janez* oziroma *Država mrtvih* znamenitega režiserja Živojina Pavlovića, ki je film sicer posnel do konca, a kopija je bila nedodelana, manjkala je montaža, glasba in še kaj. Kmalu po koncu snemanja je umrl v bolnišnici po rutinski operaciji, po pripovedovanju članov ekipe v nenavadnih (nerazjasnjenih) okoliščinah, domneva se, da so mu dali prevelik odmerek sedativov.

Tudi samo snemanje leta 1997 je bilo polno nenavadnih okoliščin. Scenarij, predložen srbskemu Ministrstvu za kulturo, je bil poln prizorov, ki so slovensko Teritorialno obrambo med 10-dnevno vojno zoper agresorsko JLA leta 1991 prikazovali v zelo negativni luči. S tem je bil takrat zadovoljen tudi sam Slobodan Milošević in film so sprejeli v financiranje. Na snemanju pa je Pavlovič scenarij precej spremenil in slovenska TO je prikazana zelo korektno in objektivno. V glavni vlogi je nastopil Radko Polič – Rac, ki igra starejšega vodnika v JLA slovenskega rodu, ki se mu svet julija leta 1991 dobesedno sesuje. Kljub nagovarjanju slovenskih častnikov, da naj se pridruži TO, to zavrne, češ da je dal prisego Predsedstvu SFRJ, in gre iz Slovenije z JLA na

intervjuvali za časopis *Politika* in izjavil je, da bi bilo treba vse srbske generale in generale JLA z Miloševićem na čelu kot vojne hujskače obesiti za noge, z glavami navzdol na glavnem trgu v Beogradu, Terazijah. Nekateri so trdili, da je Milošević »dovolil« objavo le zato, da bi se prikazal v »lepi demokrati luči« kot voditelj, ki dopušča tudi izjave, negatorne in obsodilne do njegovega režima. Lahko pa bi Raca to tudi drago stalo.

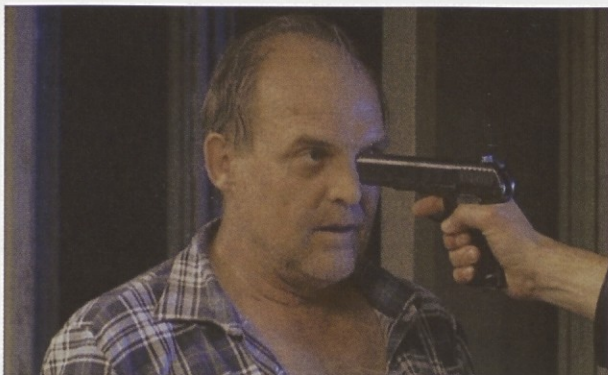
Navedena producentka je Filmskemu skladu RS ponudila dogovor, da bi za soudeležbo pri dokončanju filma (montaža, glasba in še nekaj tehničnih podrobnosti) poravnal te stroške v višini 15 do 20 milijonov tolarjev. S tem bi pridobil soproducentstvo in možnost distribucije filma v tuje države. Sledila je izdatna korespondenca med FS in producentsko filmsko hišo »Komuna« v Beogradu, ki se je vključila v projekt

in jo je zastopal Maks Čatović, ter sinom Živojina Pavlovića, ki je predstavljal družino, in predstavnikom filmske ekipe Dinkom Tucakovićem. Za film je bil zelo zainteresiran tudi takratni direktor Beneškega filmskega festivala, Alberto Barbera.

Moram pošteno priznati, da je upravni odbor večkrat razpravljal o problematiki doplačila in sklenitvi soproducentstva za dokončanje filma. Toda tehtnica se je vse bolj nagibala k negativni odločitvi, na koncu pa sva s pokojnim Janezom Drozgom edina podpirala možni dogovor. Razloga proti sta bila dva: prvič, ali gre sploh za slovenski film (čeprav je glavno vlogo odigral naš priznani igralec), in drugič, film naj bi financiral zločinski Miloševićev režim. To slednje bi tudi lahko »zbledelo«, saj je do režima še kako kritičen film naredil v bistvu slovenski režiser, film je neverjetno pretresljiv in kakovosten in govori o

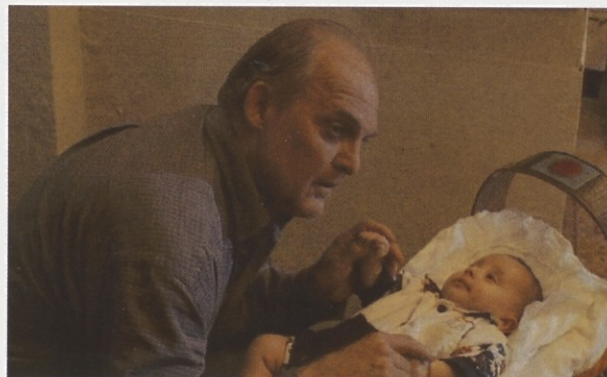

tem, kako tragično je razpadla nekdanja Jugoslavija, v ognju in krvi z mednacionalnimi vojnami, s tragičnimi in z dolgoročnimi posledicami za vse njene narode in z velikimi človeškimi žrtvami, ki se bi jim dalo ob bolj spravljivi politiki tudi izogniti.

Žal je ostalo le pri korespondenci ter pri mojem in Drozgovem osamljenem podpiranju projekta v donkihotskem boju s sovražnimi mlini na veter. Naposlušal sem se tudi »dobronamernih« pripomb nekaterih, kako je pri meni podan osebni interes zaradi podpore bratu Racu. O ti prijazne slovenske dušice! Z Drozgom sva predvsem želela, da to vrhunsko delo preide delno tudi v slovensko last, da ga vidijo, tudi preko naše distribucije, gledalci v mnogih državah. Da vidijo, kako je Pavlovič podal pretresljivo in verodostojno podobo razpada »bratstva in enotnosti« Jugoslavije. In da vidijo, kako se je JLA pod neposrednim vplivom Miloševića in klavca vseh jugoslovanskih narodov nesrbskega rodu. Drozg mi je še pred prezgodnjo smrtjo omenil, kako mu je žal, da tega filma nismo videli v Sloveniji, ker bi se tudi mlade generacije, rojene po letu 1991, iz njega marsikaj naučile, saj bi jim ponujal najbolj verodostojno podobo, kaj se je z nekdanjo državo dejansko zgodilo.

Epilog: V Srbiji so *Državo mrtvih* po številnih kolobocijah (kmalu po snemanju so umrli tudi direktor fotografije Aleksandar Petković in še trije igralci) dokončali. Po škandalozno neorganizirani premieri so film leta 2002 predvajali na festivalu v Nišu, kjer si ga je v areni ogledalo 20.000 gledalcev, ki so film po projekciji nagradili s polurnim aplavzom, Raca pa z nagrado občinstva – leto pozneje je prejel nagrado za glavno vlogo tudi na festivalu Novosadska arena. Potlej pa mrk in žalost. Družina pokojnega Pavlovića, ki je pridobila producentske pravice, ne dovoli predvajanja tega filma ne v Srbiji in ne v tujini in filma ni bilo tudi na minuli retrospektivi Pavlovićevih »slovenskih« filmov v Kinoteki. Škoda!

(Fotografije so iz filma *Država mrtvih*.)

Opomba urednika: film Živojina Pavlovića *Država mrtvih* je na DVD-formatu dostopen preko spletne trgovine Yu4you oziroma <http://www.yu4you.com>